

УДК 343.1:347.132.14:639.1.092

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

**В.А. ЗАРУЦЬКИЙ, начальник сектору № 1 ВТКЗ ОВС НДЕКЦ
при УМВС України у Волинській області¹**

У статті на основі дослідження термінологічного підґрунтя, аналізу та узагальнення поняття «інформація», яке має центральне значення в контексті досліджуваного питання, запропоноване формулювання визначення поняття «інформаційно-довідкове забезпечення судових експертиз» відповідно до вимог і задач, що покладаються на осіб, які здійснюють судово-експертну діяльність.

Судова експертиза, інформаційно-довідкове забезпечення судових експертиз, правоохоронні органи, інформація, кібернетика, комп'ютерні системи, законність, матеріальні об'єкти, судово-експертна діяльність, злочинність, джерела, дослідження, термінологія, досудове розслідування, суд.

Сучасний етап розвитку судової експертизи характеризується цілеспрямованим та активним пошуком ефективних шляхів удосконалення експертної практики на фундаментальній теоретичній основі, потребуючи при цьому нагального поглибленого вивчення та аналізу для вирішення наявних проблем. Тому методологічно вірним і доцільним, буде визначити наступний порядок дослідження поняття інформаційно-довідкового забезпечення судових експертиз: проаналізувати термінологічне підґрунтя даного поняття, розглянувши й узагальнивши тлумачення та неоднозначні трактування цих понять різними авторами і нормативно-правовими актами, що складають нормативно-правову базу, та, як результат виконаної роботи, запропонувати визначення поняття «інформаційно-довідкове забезпечення судових експертиз».

Варто зазначити про вагомий вклад, який у різний час, у різній мірі та різних наукових дисциплінах для дослідження даної проблеми зробили В.Г. Хахановський, Т.В. Аверьянова, А.І. Вінберг, М.Я. Сегай, М.В. Салтевський, В.В. Бірюков, О.Р. Росинська, П.Д. Біленчук, Н.І. Клименко, О.О. Денисова, В.З. Коган, У. Р.Эшби та інші вчені. Але, не зважаючи на це, дане питання залишається актуальним і досі, що зумовлюється складністю та наявністю великої кількості нерегульованих питань, що лише підкреслює значимість і важливість його дослідження.

¹ Рецензент – кандидат юридичних наук, доцент Г.А. Кушнір

Метою роботи є дослідження термінологічного підґрунтя поняття «інформаційно-довідкове забезпечення судових експертиз»; аналіз та узагальнення поняття «інформація», яке має центральне значення у контексті досліджуваного питання на основі розгляду різних тлумачень і неоднозначних трактувань цього поняття різними авторами і нормативно-правовими актами, що складають нормативно-правову базу; як результат проробленої роботи сформулювати та запропонувати відповідно до вимог і задач, які покладаються на осіб, які здійснюють судово-експертну діяльність визначення поняття «Інформаційно-довідкове забезпечення судових експертиз».

Проблема інформаційного-довідкового забезпечення була і залишається актуальною для судових експертів усіх спеціальностей. Адже, їх робота вимагає постійного звернення до різного роду інформаційно-довідкових джерел, а отже, й потребує відповідного забезпечення.

Правомірно розглядати діяльність судових експертів, як процес збору, дослідження, оцінки та обробки криміналістично-значимої інформації для подальшого полегшення її використання та підвищення ефективності судово-експертної діяльності в цілому, що залежить від кількісно-якісного стану зібраної інформаційної бази. Слід наголосити на тому, що успішність криміналістичної діяльності першочергово залежить від рівня її забезпечення накопиченою і систематизованою криміналістичною інформацією та належного функціонування інформаційно-довідкових систем.

Про пріоритетну роль інформаційно-довідкового забезпечення судових експертиз переконливо свідчить також і практика попередження та боротьби зі злочинністю, оскільки вона значною мірою підвищує ефективність роботи усієї системи правоохоронних органів, особливо в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Варто розглянути, що саме являє собою поняття інформаційно-довідкового забезпечення судових експертиз, оскільки на даний час немає чітко усталеного та вичерпного його тлумачення

Аналізуючи різноманітну наукову та примикаючу до неї навчальну і науково-популярну літературу, а також низку нормативно-правових актів, які так чи інакше стосуються означеного питання, можна знайти величезну кількість визначень «інформації» та суміжних із нею понять, а також безліч визначень таких понять як «довідка», «забезпечення», «судова експертиза», та інших, які у межах даного питання, становлять єдину терміносистему.

Отже, поняття інформаційно-довідкове забезпечення судових експертиз відіграючи пріоритетну роль у боротьбі зі злочинністю та забезпечуючи ефективну судово-експертну діяльність так і не знайшло свого відображення на сторінках наукових досліджень.

Для того, аби виправити цю ситуацію і запропонувати визначення досліджуваного питання, спочатку спробуємо дослідити його фундаментальні поняття.

У контексті інформаційно-довідкового забезпечення судових експертиз поняття «інформація» має центральне значення, хоча будучи об'єктом дослідження ряду наукових дисциплін, в силу певних причин воно є абстрактним. Тому, аби детальніше розібратися в цьому понятті проаналізуємо дослідження деяких вітчизняних та зарубіжних вчених.

Різні концепції терміна «інформація» до певної міри справедливі, залежно від теорії і практичних дій, які вони повинні підтримувати. Окремі напрями і теорії однієї й тієї ж науки для розуміння поняття «інформація» можуть пропонувати різні підходи. «Існує багато визначень інформації, у кожному з яких відображені або специфіка галузі знань, у якій використовується дане визначення, або особливості професійної діяльності особи, що дала або запропонувала зазначене визначення, або просто його персональний смак і термінологічні схильності» [1, с. 114–115]. Із цим важко не погодитись, адже, на нашу думку, займаючи центральне місце в вирішуваній нами проблемі, поняття «інформація» має насамперед відповідати особливостям професійної діяльності судових експертів, відображаючи специфіку їхньої роботи.

У загальному сенсі поняття «інформація», (від лат. – *informatio*), означає «ознайомлення, роз'яснення, уявлення, поняття» [2, с. 222].

У філософії термін «інформація» є одним із загальних понять науки, яке виявляється в двох аспектах:

– семантичному, коли під інформацією розуміють певні відомості, сукупність якихось даних тощо;

– кібернетичному, з погляду якого передавання й зберігання різних видів інформації становить один з найістотніших видів діяльності людини та інших живих істот [3, с. 244].

Деякі філософи, котрі дотримуються позицій марксистсько-ленінської філософії, зробили спробу співвіднести інформацію з поняттям відображення, розкриваючи водночас необхідність єдності відображення і взаємодії як діалектичної єдності полярних категорій [4, с. 114].

Англійський вчений У.Р. Ешбі, визначає інформацію як будь-що, «що усуває невизначеність» [5, с. 254].

На думку Н. Вінера, інформація, – це «визначення змісту повідомлення, отриманого із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього й пристосування до нього наших почуттів» [6, с. 56].

Підсумовуючи наведені погляди щодо визначення поняття «інформація» можна узагальнити їх запропонувавши наступне визначення:

Інформація – це сукупність відомостей отриманих із зовнішнього світу, що усувають невизначеність.

Що стосується нормативно-правових актів то зокрема в Україні термін «інформація» використовується у величезній кількості актів, значну частину з яких складають саме закони. Однак, лише у трьох чинних законах міститься саме поняття «інформація», це:

- Закон України «Про інформацію»;
- Закон України «Про захист економічної конкуренції»;
- Закон України «Про телекомунікації».

Зокрема, Закон України «Про інформацію» під інформацією розуміє документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (ст. 1 Закону України «Про інформацію») [7].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» інформація – це відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [8].

Що ж стосується Закону України «Про телекомунікації» то в ньому зазначено що інформація – це відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб (ст. 1 Закону України «Про телекомунікації») [9].

Отже, аналізуючи законодавчу термінологію, що визначає категорію «інформація», незважаючи на нетотожність тлумачення даного терміну, можна відмітити низку спільних ознак, однією із яких є те, що вітчизняний законодавець вважає інформацією насамперед «відомості», що лише підкреслює правильність визначення даного поняття, в наслідок аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, що стосуються даного питання. Тому розглянувши поняття «інформація» наведенні різними вченими та у вищевказаних законах слід відмітити наступне:

Інформація – це відомості, або їх сукупність, отримані із зовнішнього світу, збережені в будь-якій формі й вигляді на будь-яких носіях та подані у будь-який спосіб для усунення невизначеності.

Визначаючи термінологію слів «довідка», «довідковий» та «забезпечувати» звернемося до словника з української мови в якому зазначено наступне:

Довідка – це відомості, що їх одержує або подає хто-небудь.

Довідковий – призначений для одержання і давання довідок [10, с. 334].

«Забезпечувати» має декілька тлумачень кожне з яких означає наступне:

1. Постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах. Надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування.

2. Створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось.

3. Захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [11, с. 18].

Узагальнюючи усе вищевикладене, можна сформулювати поняття інформаційно-довідкового забезпечення, яке буде в міру загальним і звучатиме наступним чином:

Інформаційно-довідкове забезпечення – це відомості, або їх сукупність, отримані із зовнішнього світу, збережені в будь-якій формі й вигляді на будь-яких носіях та подані у достатній кількості у будь-який спосіб для задоволення у якихось потребах, усунення невизначеності, створення надійних умов для здійснення чого-небудь та гарантування захисту кому-, чому-небудь від небезпеки.

Що стосується поняття «судова експертиза», то у ст. 1 Закон України «Про судову експертизу» прописано, що це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [12]. У тому ж Законі зазначено, що судовими експертами є особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань, зобов'язані провести повне дослідження, дати обґрунтований, об'єктивний письмовий висновок та відповідно до чинного законодавства можуть бути притягнуті до відповідальності в разі неналежного виконання своїх обов'язків [12, ст. 10, 12, 14]. Уся судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження [12, ст. 3].

Підводячи підсумок усього сказаного, логічно і правильно буде запропонувати визначення поняття «інформаційно-довідкове забезпечення судової експертизи»:

Інформаційно-довідкове забезпечення судової експертизи – це відомості, або їх сукупність, отримані із зовнішнього світу, збережені в будь-якій формі й вигляді на будь-яких носіях та подані у достатній кількості у будь-який спосіб для задоволення потреб судової експертизи, усунення невизначеності, створення надійних умов для повного, всебічного дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які підлягають дослідженню, надання обґрунтованого, об'єктивного письмового висновку та є гарантом захисту осіб, які здійснюють судово-експертну діяльність.

Список літератури:

1. Коган В.З. Теория информационного взаимодействия: Философско-социологические очерки / В.З. Коган. – Новосибирск : Из-во Новосибирск. ун-та, 1991. – 200 с.
2. Философский энциклопедический словарь / [редкол.: С.С. Аверинцев и др]. – [2-е изд.]. – М. : Сов. энцикл., 1989. – 814 с.
3. Філософський словник / [за ред. В. Шинкарука]. – К. : УРЕ, 1986. – 800 с.
4. Урсул А.Д. Отображение и информация / А.Д. Урсул. – М. : Мысль, 1973. – 231 с.

5. Эшби У.Р. Введение в кибернетику / У.Р. Эшби. – М. : Изд-во иностр. лит., 1959. – 432 с.
6. Винер Н. Творец и робот. / Н. Винер. – М. : Прогресс, 1966. – 90 с.
7. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №48. – Ст. 650.
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст.64.
9. Про телекомунікації : Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
10. Словник української мови: у 11 т.]. - К.: Наукова думка, 1971. Т. 2.-1971.- 550 с.
11. Словник української мови : у 11 т. – К. : Наукова думка, 1972,1972. – Т. 3. – 744 с.
12. Про судову експертизу : Закон України від від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

В данной статье на основе исследования терминологической основы, анализа и обобщения понятия «информация», имеющего центральное значение в контексте исследуемого вопроса, предложена формулировка определения понятия «информационно-справочное обеспечение судебных экспертиз» в соответствии с требованиями и задачами, которые возлагаются на лиц, осуществляющих судебно-экспертную деятельность.

Судебная экспертиза, информационно-справочное обеспечение судебных экспертиз, правоохранительные органы, информация, кибернетика, компьютерные системы, законность, материальные объекты, судебно-экспертная деятельность, преступность, источники, исследования, терминология, досудебное расследование, суд.

In this paper, based on a study of terminological framework of analysis and generalization of the concept of «information» that is central in the context of the test questions, the proposed wording of the definition of «Informational support forensic examination» in accordance with the requirements and tasks that rely on individuals perform forensic activities.

Judicial examination of informational and inquiry supply of the judicial examination, law enforcing bodies, information, cybernetics, computer systems, legality, material objects, judicial expert work, criminality, sources of investigation, terminology, judicial inquest, court.